

Základní charakteristika dědického práva ve Francii

Jan Šejdl*

Tento text v žádném případě nemá a nemůže mít jiný účel, nežli přiblížit čtenáři základní instituty a obrysy dědického práva ve Francii, což nelze jinak, nežli v daném rozsahu velice omezeným výběrem základních a do značné míry i zajímavých otázek, které mohou být pro osoby znalé práva českého či rakouského užitečným vzhledem do cizího právního řádu či snad možno argumentační inspirací. Nelze tedy jinak, než tento text považovat pouze za krátkou popisnou vsuvku, nikoliv však za vědecko-analytický text, neboť k takovéto práci není možno přistoupit bez zcela důkladné znalosti celého francouzského práva, což není bez mnohaletého studia a především právní praxe Francie představitelné. Vzhledem k tomu, že české dědické právo, je-li možno vůbec onen relikv, který současná právní úprava obsahuje, označit za komplexní podbor, je od tradice francouzské velice odlišné, uvedený text se tedy věnuje skutečně oněm základním institutům, neboť, jak bude patrné, již v nich je možno nalézt pozoruhodné prvky.

Dědické právo je jedním ze základních oblastí soukromého práva. Na rozdíl od valné části ostatních oblastí soukromého práva, dědické právo vůči subjektu práv bude účinkovat téměř jistě. To je také důvodem, proč lze zcela oprávněně považovat dědické právo za jeden ze základů samotné existence soukromého práva. Pokud by neexistovalo právní řešení zániku subjektu a nakládání s jeho právy a povinnostmi v takovéto situaci, tak by docházelo buď pravidelně k anarchickým situacím, kdy by značný majetek byl bez svého pána, anebo by se nebylo možno vyhnout značným vrchnostenským zásahům do majetkových sfér. V obou případech by však takovouto situaci nebylo možné označit za

situaci dobrou z hlediska práva, neboť v případě prvním by se jednalo o zcela mimoprávní a jistě často tomu, co Římané označovali za *bonum et aequum*, odporující situaci, v případě opačném by pak majetek a majetkové právo bylo spíše svojí povahou institutem veřejnoprávním, jakýmsi udělením majetku, či vsazením do majetku z moci vrchnostenské. Dědické právo tedy umožňuje a formuje vůbec celou skupinu práv soukromých, ale i pojem soukromí jako takový. Z těchto uvedených, ale i dalších důvodů, které však nejsou předmětem tohoto textu, představuje pak právo dědické jeden ze základních společenských formantů, tedy způsobů, jak utvářet a modifikovat společnost toho či onoho státu, podléhající pravidlům daného dědického práva.

Dědické právo ve Francii vzchází ze základního kamene francouzského soukromého práva, a sice z Code civil.¹ Postavení a pojetí tohoto zákoníku je však mnohem zásadnější a významnější, nežli bývá a může být zákoníku v jiných situacích jiných zemí přisuzováno. Ve francouzském, a to nikoliv pouze právním myšlení, představuje Code civil ikonu, text, který obsahuje tu nejryzejší a nejpropracovanější civilistiku, jakou Francie vytvořila. Tato adorace, ať již oprávněná, či nikoliv, pak představuje výrazný determinant přístupu francouzské právní vědy k občanskému zákoníku, ale jistě také v přístupu praxe. Dědické právo je jedním z elementárních částí Code civil a ve své podstatě z této normy vychází a je na ni velice silně vázáno. Celá koncepce práva dědického, veškeré instituty, zásady a postupy, vše, co není možno označit za doplnění, je obsaženo

* Mgr. Jan Šejdl, doktorand Katedry právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy, Praha.

¹ Code civil, někdy též známý jako Code Napoléon, občanský zákoník vyhlášený 21. března 1804. Pokud jsou dále uváděny přímo články bez dalšího, jedná se o jednotlivá ustanovení Code civil.

právě v ustanoveních zákoníku, a to mnohdy v podobě, kterou zákoník nabyl již při svém vyhlášení. Jistě že nelze říci, že by v oblasti francouzského práva dědického nedocházelo k jakýmkoliv novelám, však v poslední době došlo k několika novelizacím, například v roce 2001 a 2007, avšak ani takovéto, byť i výrazné novelizace, nenarušily původní ideje a instituty zákoníku a nelze říci, že by šly proti těmto ve francouzském právu tradičním pozicím. Podstata dědického práva tedy zůstává ve Francii zachována tak, jak v základních obrysech byla nastavena více než před 200 lety, což však samozřejmě nijak neubírá na kvalitě daného právního řádu, ba naopak.

Z hlediska základních obrysů francouzského dědického práva je nejpříznačnější a nejpřednější článek 721 občanského zákoníku,² který přesně odpovídá na základní otázku dědického práva, a sice na delační důvody. Již od dávných dob, jak může svědčit římské právo,³ je otázkou, na základě čeho budou vybírání dědicové zemřelé osoby, přirozeně jednou z nejzákladnějších. Uvedený článek občanského zákoníku tedy jasně říká, že přednost v dědickém určení mají pořízení pro případ smrti, a pokud taková pořízení neexistují, pak nastupuje posloupnost zákonná. Jinými slovy to znamená, že zde převažuje snaha o široké uplatnění vůle zůstavitele, tedy jeho rozsáhlá možnost nakládat se svým majetkem pro případ smrti, a to takovým způsobem, který považuje za vhodný. Na druhou stranu však dané ustanovení také obsahuje zcela zásadní omezení, a sice dědickou rezervaci,⁴ v níž jsou zakotvena práva nepominutelných dědiců.

Jak bylo výše uvedeno, tedy je-li zanecháno poslední pořízení, pak je v rámci dědického řízení nutno postupovat právě podle něho. Posledně uvedená dědická rezervace však znamená průlom do těchto pravidel, a sice možnost zasáhnout do dědického řízení a uplatnit svá práva, která však mohou být vůči ustanovením pořízení pro případ smrti protivná. Jedná se o institut vycházející již z římského práva a jeho posloupností proti testamentu,⁵ avšak proti římskoprávní předloze vykazuje svojí povahou drobné a vzhledem k vývoji celkem pochopitelné odlišnosti. Především se liší osoby, které jsou oněmi neopominutelnými dědici a mírou, jakou musejí být z pozůstalosti uspokojeni. Na prvním místě stojí descendentí zůstavitele, tedy jeho

děti.⁶ Právě zde došlo k postupnému vývoji, a tedy i odklonu od římského práva, kdy byly postupně připouštěny i další děti, nikoliv pouze děti manželské. Výpočet patřičné části se rovněž provádí podle počtu těchto dětí.⁷ Dále se může o část dědictví ucházet také manžel⁸ zemřelé osoby, neboť i jemu náleží nárok na určitou část dědictví, avšak pouze tehdy, neexistují-li výše uvedení descendentí.⁹ Konečně bylo možno mluvit také o dědické rezervaci pro ascendenty, a to opět, pokud nemá zůstavitel descendentů nebo manžela.¹⁰ Uvedené ustanovení občanského zákoníku však již bylo k 1. lednu 2007 zrušeno poměrně významnou novelou.¹¹ Zákoník přirozeně obsahuje podrobná pravidla, jakým způsobem se k patřičným dílům lze dopočítat, a to i ve vztahu majetku zatíženého odkazy, avšak taková podrobná pravidla není možno zde vypočítávat, navíc by to bylo i neúčelné.

Vzhledem k novému občanskému zákoníku v České republice,¹² jistě si zaslouží pozornost také delační důvod třetí, doposud neuvedený, a sice dědická smlouva. Článek 1130 francouzského občanského zákoníku konstatuje, že „budoucí věci mohou být předmětem závazku. Nicméně není možno se zříci pozůstalosti, o níž doposud nebylo zahájeno dědické řízení, ani vůči ní učinit jakýkoliv příslib, a to ani se souhlasem budoucího zůstavitele, nežli za podmínek podle zákona.“¹³

⁶ Article 913 Les libéralités, soit par actes entre vifs, soit par testament, ne pourront excéder la moitié des biens du disposant, s'il ne laisse à son décès qu'un enfant; le tiers, s'il laisse deux enfants; le quart, s'il en laisse trois ou un plus grand nombre.

⁷ Ph. Malaurie, *Cours de droit civil, les successions, les libéralités*, Paris, 1995, str. 331–333; či M. Grimaldi, *Droit civil, Successions*, Paris, 2001, str. 291. Možno též pro srovnání starší literaturu a starší právní úpravu, viz A. Colin/H. Capitant, *Droit civil français*, 3, Paris, 1950, str. 783 et al.

⁸ Rozumějme tím i manželku.

⁹ Article 914-1 Les libéralités, par actes entre vifs ou par testament, ne pourront excéder les trois quarts des biens si, à défaut de descendant, le défunt laisse un conjoint survivant, non divorcé.

¹⁰ Article 914 Les libéralités, par actes entre vifs ou par testament, ne pourront excéder la moitié des biens, si, à défaut d'enfant, le défunt laisse un ou plusieurs ascendants dans chacune des lignes, paternelle et maternelle, et les trois quarts s'il ne laisse d'ascendants que dans une ligne.

Les biens ainsi réservés au profit des ascendants seront par eux recueillis dans l'ordre où la loi les appelle à succéder: ils auront seuls droit à cette réserve dans tous les cas où un partage en concurrence avec des collatéraux ne leur donnerait pas la quotité de biens à laquelle elle est fixée.

¹¹ Zákon č. 728 z 23. června 2006.

¹² Zákon č. 89/2012 Sb.

¹³ Article 1130 Les choses futures peuvent être l'objet d'une obligation. On ne peut cependant renoncer à une succession non ouverte, ni faire aucune stipulation sur une pareille succession, même avec le consentement de celui de la succession duquel il s'agit, que dans les conditions prévues par la loi. (Překl. autora a T. Kokaislové.)

² Article 721 Les successions sont dévolues selon la loi lorsque le défunt n'a pas disposé de ses biens par des libéralités. Elles peuvent être dévolues par les libéralités du défunt dans la mesure compatible avec la réserve héréditaire.

³ L. Heyrovský, *Dějiny a systém soukromého práva římského*, Praha, 1910, str. 977 et al.

⁴ Lze uvažovat i nad termínem „dědická výhrada“, ale vzhledem k obecnému používání daného slova byl zvolen uvedený termín.

⁵ Viz Heyrovský, op. cit., str. 1055 et al.

Pro úplnost je nutno dodat, že poslední část článku, tedy onu jakousi výjimku, vložil teprve již uvedený reformní zákon z roku 2006. Z citovaného článku vyplývá, že podle francouzského práva není možné o budoucím dědictví uzavírat jakékoliv závazky, či dohody.¹⁴ Principiálně je tedy dědická smlouva ve francouzském právu vyloučena, avšak ve XX. století se tento zdánlivě nepřekročitelný práh postupně praxí překonal, a tak nakonec můžeme říci, že „všechny přísliby mající za předmět přiznání výlučného práva na část nebo celou pozůstalost, o níž doposud nebylo zahájeno dědické řízení, jsou zakázány a představují dohodu o budoucí pozůstalosti“.¹⁵ Na základě tendencí, které jsou obsaženy ve výše uvedené citaci, pak současné francouzské právo rozvíjí možnost zasáhnout do dědického řízení a na základě dohody nechat určitou osobu participovat na dědictví. Naopak je v současné době spíše zúženo ono omezení, které je aplikováno pouze ve zvláštních (byť i četných) případech.¹⁶ Francouzská praxe tedy překonala tuto překážku a ustanovení dědice smlouvou již ve Francii, s omezeními a ve specifické podobě, možné je.

Delacní důvod však není jedinou podmínkou, jejímž naplněním stane se ta či ona osoba dědicem. Francouzské právo vyžaduje dvě další podmínky. První, vcelku přirozenou a (ovšem pouze zdánlivě) nepřiliš problematickou je podmínka existence dané osoby v okamžiku zahájení dědického řízení,¹⁷ tedy podmínka, aby daná osoba v okamžiku smrti zůstavitele byla naživu.¹⁸ Zde, podobně jako právo římské, připouští francouzská právní úprava navíc možnost podílet se na dědictví také tzv. nasciturovi (počatému ale ještě nenarozenému dítěti),¹⁹ oproti původní římskoprávní předloze však nasciturus podle francouzského práva sice nemusí být podoby lidské, avšak musí se narodit životaschopný, kterýžto termín představuje jistě poměrně zajímavý prostor pro soudní výklad.

Druhá podmínka je proti tomu charakterizována opačně. Dědicem se tedy může stát toliko ta osoba, která není stížena dědickou nezpůsobilostí.²⁰ Koncepcie

této podmínky je ve své podstatě rozdělena do dvou částí. Na jedné straně je dědická nezpůsobilost, která nastupuje nutně, na druhé potom může být dědická nezpůsobilost konstatována na základě vypočtených situací. V prvním případě je za dědicky nezpůsobilou označena osoba, která je potrestána za zločin na životě zůstavitele.²¹ V případě druhém se pak jedná o další prohřešky, které daná osoba spáchala. V zákoníku je uvedeno pět skutkových podstat, které mohou způsobit dědickou nezpůsobilost, kupříkladu potrestání za provinění proti životu zůstavitele, či křivé nařčení.²² Vzhledem k možnému časovému rozmezí mezi spáchaným činem, který měl za následkem konstatovanou dědickou nezpůsobilost a možnému dědickému řízení pak lze se do určité míry ptát, zdali nakonec nemůže docházet k dvojímu potrestání pachatele za jeden čin.

Tento systém dědické nezpůsobilosti, jak byl popsán výše, je však opět plodem nedávné reformy dědického práva. Původní znění článku 727 občanského zákoníku totiž obsahovalo pouze tři skutkové podstaty, které způsobovaly dědickou nezpůsobilost.²³ Za pozornost stojí

---

valentem právě termín „nehodnost“, avšak je dále používán český ekvivalent „dědická nezpůsobilost“, či „nezpůsobilost“ sama.

²¹ Article 726 Sont indignes de succéder et, comme tels, exclus de la succession:

1° Celui qui est condamné, comme auteur ou complice, à une peine criminelle pour avoir volontairement donné ou tenté de donner la mort au défunt;

2° Celui qui est condamné, comme auteur ou complice, à une peine criminelle pour avoir volontairement porté des coups ou commis des violences ou voies de fait ayant entraîné la mort du défunt sans intention de la donner.

²² Article 727 Peuvent être déclarés indignes de succéder:

1° Celui qui est condamné, comme auteur ou complice, à une peine correctionnelle pour avoir volontairement donné ou tenté de donner la mort au défunt;

2° Celui qui est condamné, comme auteur ou complice, à une peine correctionnelle pour avoir volontairement commis des violences ayant entraîné la mort du défunt sans intention de la donner;

3° Celui qui est condamné pour témoignage mensonger porté contre le défunt dans une procédure criminelle;

4° Celui qui est condamné pour s'être volontairement abstenu d'empêcher soit un crime soit un délit contre l'intégrité corporelle du défunt d'où il est résulté la mort, alors qu'il pouvait le faire sans risque pour lui ou pour les tiers;

5° Celui qui est condamné pour dénonciation calomnieuse contre le défunt lorsque, pour les faits dénoncés, une peine criminelle était encourue;

Peuvent également être déclarés indignes de succéder ceux qui ont commis les actes mentionnés aux 1° et 2° et à l'égard desquels, en raison de leur décès, l'action publique n'a pas pu être exercée ou s'est éteinte.

²³ Article 727 Sont indignes de succéder, et, comme tels, exclus des successions:

1° Celui qui sera condamné pour avoir donné ou tenté de donner la mort au défunt;

¹⁴ Viz Ph. Malaurie, op. cit., str. 313, či podrobněji M. Grimaldi, op. cit., str. 337. Ze starší právní literatury viz. A. Colin/H. Capitant, op. cit., str. 888 et al.

¹⁵ Rozhodnutí Kasačního soudu v Paříži z 11. ledna 1933, ve věci Crémieux. „Toutes les stipulations ayant pour objet d'attribuer un droit privatif sur tout ou partie d'une succession non ouverte sont interdites et constituent un pacte sur succession future.“ (Překl. autora a T. Kokaislové.)

¹⁶ Viz Ph. Malaurie, op. cit., str. 318.

¹⁷ Zahájení dědického řízení je analogický okamžik francouzského „otevření dědictví“. Viz article 720 Les successions s'ouvrent par la mort, au dernier domicile du défunt.

¹⁸ Article 725 Pour succéder, il faut exister à l'instant de l'ouverture de la succession ou, ayant déjà été conçu, naître viable. Peut succéder celui dont l'absence est présumée selon l'article 112.

¹⁹ Viz L. Heyrovský, op. cit., str. 123 a 124.

²⁰ Francouzská terminologie zde používá termínu *indignité*, pro něhož je i z etymologického hlediska nejvhodnějším ekvi-

hlavě druhý případ, tedy křivé nařčení za hrdelní zločin. Toto ustanovení je jednak považováno za přímý odraz násilnosti a společenských problémů během francouzské revoluce,²⁴ neboť občanský zákoník vznikl v době, kdy byly všechny tyto krvavé a zničující události ještě v živé paměti jak autorů zákoníku, tak ale i celé společnosti. Druhým aspektem daného ustanovení je skutečnost, že byl v platnosti až do 1. července 2002. Tento aspekt se stává zajímavým při konfrontaci s textem jiného zákona, a sice zákona z roku 1981, který konstatuje poměrně stroze ve svém prvním článku, že „trest smrti je zrušen“.²⁵ Tento zákon, který i v souvislosti s politikou prezidenta François Mitteranda (jediného prezidenta V. republiky z levicové – socialistické části politického spektra až do doby nedávno zvoleného prezidenta François Hollanda) zrušil ve Francii trest smrti, tedy způsobil dlouholetou nepoužitelnost a bezúčinnost oné druhé skutkové podstaty dědické nezpůsobilosti. Daný příklad může poměrně dobře sloužit jako příklad vzájemných (a často i netušených) vazeb mezi jednotlivými právními odvětvími, kdy zásah do ryzí problematiky trestního práva²⁶ způsobí poměrně výraznou změnu i v právu dědickém, které je ovšem naproti tomu disciplínou ryze privatistickou – soukromoprávní.

Je také nutné uvést, že samozřejmě institut dědické nezpůsobilosti má svojí funkci pouze v oblasti intestátního dědického práva (často a nepřliš šťastně označovaného za tzv. dědění ze zákona). Pokud by tedy osoba, která by byla dědickou nezpůsobilostí stížena, byla označena kupříkladu testamentem²⁷ za dědice, pak by takováto instituce dostala přednost a dědické řízení by se podřídlilo vůli zůstavitele tak, jak byla prezentována a vyjádřena v testamentu.

Již bylo výše uvedeno, francouzské právo klade na první místo mezi delačnickými důvody pořízení pro případ smrti. Z nich pak logicky na prvním místě stojí testament, tedy právní jednání, jímž si osoba určuje zpravidla (viz dále) dědice, i když takový dokument může obsahovat i další instituce. Francouzské právo na závěť klade dvě základní podmínky, jednak se musí jednat o pořízení slavnostní a musí se také jednat o pořízení svobodné.²⁸ Francouzský termín „la solennité“ ač se

svým významem skutečně pojmu „slavnostní“ blíží, přesto však je svým obsahem a především pojetím právě v souvislosti s právem dědickým a s pravidly testamentárními, blíže spíše pojmu „formální“.²⁹ Na základě těchto dvou premis pak francouzské právo tvoří dvě základní podmínky pro platný testament. Jednak se musí jednat o právní jednání písemné. Francouzské právo nepřipouští nunkupativní³⁰ testament, neboť v takových případech nemusí být možné zcela jasně vykládat a především zjistit vůli zůstavitele. Na druhou stranu prostřednictvím moderního mezinárodního práva soukromého může i před francouzským soudem dojít k situaci, kdy bude rozhodovat podle ústní závěti. Druhá premisa se pak projevuje charakterizací závěti jako jednostranného právního jednání, které má ryze osobní charakter, tedy musí být vykonáno pouze osobou, která chce své pořízení zanechat.³¹ Není tedy možné, aby za někoho jednala v testamentu jiná osoba, aby byl zanechán společný testament více osobami najednou, či aby byli v jednom testamentu určeni dědicové vzájemně. Hlavně vzhledem k poslednímu uvedenému je jisté na místě se také zamýšlet nad tím, jaký vzájemný vztah mezi sebou mají tyto vzájemní dědicové (byť ve francouzském právu tato možnost není připuštěna) a případná dědická smlouva, jejíž problematika byla již sic jen v krátkosti, ale přec zmíněna.

Francouzské právo zná především tři základní druhy závětí.³² Theorie pak k těmto přidává ještě čtvrtou modalitu, a sice tzv. mezinárodní testament.³³ Na prvním místě zmiňuje zákoník holografní závěť, tedy takovou, která musí být napsána vlastní testatorovou rukou.³⁴ Skutečně nestačí, aby byl pouze podepsán vlastní rukou, či napsán sice vlastní rukou, ale skrze psací stroj. Je skutečně nutné, aby byl vlastní testatorovou rukou sepsán celý text daného testamentu. Jedním z důvodů, proč francouzské právo striktně požaduje po testatorovi v případě holografní závěti text psaný vlastní rukou, je co největší míra ověření, že testator skutečně píše daný text *cum animo testandi*, tedy aby bylo co nejzjevnější, že testator svým pořízením skutečně sledoval sepsat závěť či minimálně pořídit pro případ smrti. Nutnou součástí holografní závěti je pak také její datace, tedy jednak opět možnost ověřit úmysl pisatele, ale hlavně důležité vodítko v případě výkladu závěti, respektive pro případ konkurence několika závětí zanechaných jednou

²⁹ Celui qui a porté contre le défunt une accusation capitale jugée calomnieuse;

³⁰ L'héritier majeur qui, instruit du meurtre du défunt, ne l'aura pas dénoncé à la justice.

²⁴ Viz. Ph. Malaurie, op. cit., str. 53.

²⁵ Zákon č. 81-908 z 9. října 1981. Article 1 La peine de mort est abolie.

²⁶ Trestní právo bývá označováno za disciplínu veřejnoprávní, byť ve Francii na tomto shoda nepadá a je častý názor, že právo trestní je specifickou kategorií.

²⁷ V celém textu jsou používány termíny „testament“ a „závěť“ zcela synonymně. Termínu „testament“ je užíváno především pro jeho spojitost s právem římským, v případě termínu druhého se pak jedná o termín moderního práva českého.

²⁸ Viz Ph. Malaurie, op. cit., str. 267 et al.

²⁹ Konečně se termín „formální“ používá často v dané situaci i jako překlad.

³⁰ Jinak též „ústní“.

³¹ Article 968 Un testament ne pourra être fait dans le même acte par deux ou plusieurs personnes soit au profit d'un tiers, soit à titre de disposition réciproque ou mutuelle.

³² Article 969 Un testament pourra être olographe ou fait par acte public ou dans la forme mystique.

³³ Viz blíže Ph. Malaurie, op. cit., str. 279.

³⁴ Article 970 Le testament olographe ne sera point valable s'il n'est écrit en entier, daté et signé de la main du testateur: il n'est assujéti à aucune autre forme.

osobou. Třetí podmínkou je pak (samozřejmě vlastnoruční) podpis testatora. Právě podpis je posledním vodítkem k poznání, zdali skutečně měl pisatel v dané chvíli *animus testandi* či nikoliv.

Dalším typem závěti podle práva francouzského je pak tzv. testament autentický.³⁵ Tento pojem však není pojmem vzcházejícím přímo z občanského zákoníku a pro ekvivalenci v českém jazyce není v překladu vhodný. Zákon používá termín „le testament par acte public“, což převádět jako „veřejná listina“ se opět nejeví jako nejelegantnější. Vzhledem k charakteru tohoto typu závěti jeví se konečně jako nejvhodnější termín testament notářský. Za notářský testament považuje francouzské dědické právo takový testament, který je sepsán v přítomnosti minimálně jednoho notáře a několika svědků. Konkrétní pravidla pak přesně zákon stanoví ve variaci na počet přítomných notářů.³⁶ V literatuře se lze dočíst, že v této verzi testamentu je podmínkou jeho sepsání ve francouzštině. Pokud tedy někdo neovládá francouzský jazyk, pak může notáři diktovat v cizím jazyce, avšak notář závěť musí sepsávat ve francouzštině, přičemž po sepsání je nutno pro testatorovu kontrolu celý testament přečíst opět v jeho cizím jazyce.³⁷

Posledním hlavním typem testamentu podle francouzského práva je tzv. mystický testament. Tento testament má svoji podstatu v utajení svého obsahu. Jedná se o testament, který je sepsán a vložen, zalepen, zapečetěn do obálky a takto předán notáři k uschování.³⁸

³⁵ Termín viz Ph. Malaurie, op. cit., str. 277, 278.

³⁶ Article 971 Le testament par acte public est reçu par deux notaires ou par un notaire assisté de deux témoins.

Article 972 Si le testament est reçu par deux notaires, il leur est dicté par le testateur; l'un de ces notaires l'écrit lui-même ou le fait écrire à la main ou mécaniquement.

S'il n'y a qu'un notaire, il doit également être dicté par le testateur; le notaire l'écrit lui-même ou le fait écrire à la main ou mécaniquement.

Dans l'un et l'autre cas, il doit en être donné lecture au testateur.

Il est fait du tout mention expresse.

³⁷ Ph. Malaurie, op. cit., str. 278, včetně odkazů na judikaturu tam uvedenou.

³⁸ Article 976 Lorsque le testateur voudra faire un testament mystique, le papier qui contiendra les dispositions ou le papier qui servira d'enveloppe, s'il y en a une, sera clos, cacheté et scellé.

Le testateur le présentera ainsi clos, cacheté et scellé au notaire et à deux témoins, ou il le fera clore, cacheter et sceller en leur présence, et il déclarera que le contenu de ce papier est son testament, signé de lui, et écrit par lui ou par un autre, en affirmant, dans ce dernier cas, qu'il en a personnellement vérifié le libellé; il indiquera, dans tous les cas, le mode d'écriture employé (à la main ou mécanique).

Le notaire en dressera, en brevet, l'acte de suscription qu'il écrira ou fera écrire à la main ou mécaniquement sur ce papier ou sur la feuille qui servira d'enveloppe et portera la date et l'indication du lieu où il a été passé, la description du pli et de l'empreinte du sceau, et mention de toutes les formalités ci-

Oproti holografnímu testamentu pak může být sepsán kýmkoliv, nemusí se jednat o text psaný vlastní rukou. Opět je zde potřebný určitý počet svědků, ale nikoliv k samotnému psaní testamentu, ale při označení a předání té či oné obálky notáři, s tím, že se jedná o testament dané osoby.

Další následná ustanovení občanského zákoníku pak přinášejí několik zvláštních typů testamentů, které jsou za výjimečných a přesně určených okolností použitelné. Je možno takovéto testaments označit za testaments zvláštní, výjimečné, či privilegované. Z hlediska vývoje práva se však o zcela mimořádnou úpravu nejedná, neboť podobné instituty znalo již římské právo.³⁹ Na prvním místě stojí tzv. vojenský testament.⁴⁰ Jedná se o právní úpravu situace, kdy nějaká osoba vykonává vojenskou službu. Jsou přesně stanovena pravidla, za jakých okolností a jak bude případný testament vytvořen. Jedná se především o určité úlevy v nárocích na formu a sepsání testamentu, neboť přirozeně i osoby vykonávající vojenskou službu si mohou zvolit i zcela běžný testament některého z výše uvedených tří typů. Jiným příkladem je testament za epidemie či na izolovaném místě.⁴¹ V tomto případě jsou opět učiněny určité úlevy na formalitě sepsání testamentu. Nutno říci, že oba tyto druhy jsou jakožto testaments privilegované také časově omezeny a měly by být v krátkém čase, po pominutí oněch výjimečných okolností nahrazeny řád-

dessus; cet acte sera signé tant par le testateur que par le notaire et les témoins.

Tout ce que dessus sera fait de suite et sans divertir à autres actes.

En cas que le testateur, par un empêchement survenu depuis la signature du testament, ne puisse signer l'acte de suscription, il sera fait mention de la déclaration qu'il en aura faite et du motif qu'il en aura donné.

³⁹ Viz L. Heyrovský, op. cit., str. 1000 a 1030 et al.

⁴⁰ Article 981 Les testaments des militaires, des marins de l'Etat et des personnes employées à la suite des armées pourront être reçus dans les cas et conditions prévus à l'article 93, soit par un officier supérieur ou médecin militaire d'un grade correspondant, en présence de deux témoins; soit par deux fonctionnaires de l'intendance ou officiers du commissariat; soit par un de ces fonctionnaires ou officiers en présence de deux témoins; soit enfin, dans un détachement isolé, par l'officier commandant ce détachement, assisté de deux témoins, s'il n'existe pas dans le détachement d'officier supérieur ou médecin militaire d'un grade correspondant, de fonctionnaire de l'intendance ou d'officier du commissariat.

Le testament de l'officier commandant un détachement isolé pourra être reçu par l'officier qui vient après lui dans l'ordre du service.

La faculté de tester dans les conditions prévues au présent article s'étendra aux prisonniers chez l'ennemi.

⁴¹ Article 985 Les testaments faits dans un lieu avec lequel toute communication est impossible à cause d'une maladie contagieuse peuvent être faits par toute personne atteinte de cette maladie ou située dans des lieux qui en sont infectés, devant le juge d'instance ou devant l'un des officiers municipaux de la commune, en présence de deux témoins.

ným testamentem.⁴² Dále pak francouzské právo zná zvláštní testamenty pro případ námořních plaveb a obdobných okolností.

Výše bylo uvedeno několikero typů závětí, avšak již od římského práva není testament jediným typem pořízení pro případ smrti.⁴³ Francouzské právo zná také pořízení další, a sice tzv. odkazy. Taktéž je ve francouzské právní vědě a praxi používán rozdíl mezi odkazem ve formě legátu a odkazem ve formě fideikomisu.⁴⁴ Druhý jmenovaný pak je, obdobně jako v klasickém právu římském,⁴⁵ je příkazem dědici, aby co vykonal pro zůstavitelem určenou, či určené osoby. Ve francouzském dědickém právu ovšem mnohem větší roli hrají odkazy legátní. Základní ustanovení o legátních odkazech konstatuje, že „disposice v závěti jsou buď povšechné, nebo k poměrné části dědictví, či singulární. Každá z těchto disposic, ať již byla učiněna s dědickou institucí, či s odkazovou institucí, bude mít následky podle pravidel níže stanovených pro odkazy povšechné, pro odkazy k poměrné části dědictví a pro odkazy singulární.“⁴⁶ Z uvedeného ovšem vyplývá, což literatura potvrzuje,⁴⁷ zásadní, ba fundamentální odlišnost od římského práva. Zatímco pro právo římské je nutnou součástí testamentu také tzv. dědická instituce,⁴⁸ pak francouzské právo toto za nutné nepovažuje. Pro francouzské právo je myslitelný jak testament, kde nebude určen dědic, ale dokonce i takový, který bude obsahovat pouze částečné (tedy k určitým věcem učiněné) odkazy. Z této skutečnosti pak vyplývá další zcela zásadní rozdíl oproti římskému právu. Zatímco v římském právu nemůže vedle sebe existovat dědění testamentární a intestátní,⁴⁹ francouzské právo tuto skutečnost připouští. Druhým zásadním rozdílem je samotný charakter legátních odkazů. Francouzské právo

zná legáty tři. A sice povšechný legát (*le legs universel*) dále pak legát k poměrné části dědictví (*le legs à titre universel*) a konečně legát singulární, tedy k určité věci (*le legs particulier*).

První výše jmenovaný, tedy povšechný legát může sloužit ve své podstatě paralelně s dědickou institucí, respektive ji nahradit. I francouzská literatura připouští zaměnitelnost termínu universální legatář a dědic.⁵⁰ Povšechný legatář tedy vstupuje buď plně, nebo v určitém poměru, do postavení svého zůstavitele. Postavení povšechného legatáře je tedy srovnatelné s postavením dědice a budoucí zůstavitel má možnost ve svém pořízení, chce-li pořídit úplně, vybrat si mezi institucí dědice nebo povšechného legatáře s tím, že obsah obou právních institucí je obdobný. Druhá forma, a sice legát k poměrné části dědictví, je pak oproti výše uvedené formě první odlišný především omezením na část pozůstalosti. Nejedná se tedy v žádném případě o odkaz k určité věci či věcem, ale o odkaz do určité ideální části pozůstalosti, kupříkladu k jedné třetině. Toto rozlišení mezi uvedenými dvěma druhy legátů pak v současné době představuje i svým způsobem kritizovanou otázku, neboť je dle názoru některých odborníků svým způsobem nadbytečné a neužitečné.⁵¹ Konečně třetí forma legátu, tedy odkaz k určité věci pak je svojí povahou již římskoprávním vzorům nejbližší. V daném případě se jedná o pořízení pro případ smrti vůči jedné konkrétní věci či vůči jednomu konkrétnímu právu. Samozřejmě nemusí být pro legatáře určeno pouze právo vlastnické, ale nezřídka může docházet k tomu, že vůči věci nabude pouze určitého práva k věci cizí, typicky usufructus.

Vzhledem k charakteru textu je každý závěr věru nesnadný, neboť mnohonásobně více toho nebylo řečeno, nežli bylo zde vepsáno. Pro stručné uvedení do samotných základů francouzského dědického práva však v daném rozsahu není možno činit více. Mnohé paralely mezi právem francouzským a právem římským, které byly naznačeny, mohou být vodítkem při posuzování právních pravidel v České republice, stejně jako sám celý systém francouzského dědického práva, o které je mezi civilisty mírně okrajový zájem. Jak je z textu však patrné, i pro dnešní právní řád a pro interpretaci norem nového občanského zákoníku mohou být francouzské inspirační zdroje více než užitečné. Snad tedy tento text splní také „postranní“ úmysl, který vzhledem k jeho charakteru není nutno tajit, a sice motivovat čtenáře, badatele, studenty či kterékoliv osoby v zájmu nejen o právo dědické jako takové, ale také přímo a přesně o francouzské právo dědické.

⁴² Article 987 Les testaments mentionnés aux deux précédents articles deviendront nuls six mois après que les communications auront été rétablies dans le lieu où le testateur se trouve, ou six mois après qu'il aura passé dans un lieu où elles ne seront point interrompues.

⁴³ Viz L. Heyrovský, op. cit., str. 1137 et al. a 1142 et al.

⁴⁴ Viz Ph. Malaurie, op. cit., str. 295; či G. Cornu, *Vocabulaire juridique*, Paris, 2006, str. 532, 533 (heslo „legs“) a 403 (heslo „fidéicomis“).

⁴⁵ Viz L. Heyrovský, op. cit., str. 1142.

⁴⁶ Article 1002. Les dispositions testamentaires sont ou universelles, ou à titre universel, ou à titre particulier. Chacune de ces dispositions, soit qu'elle ait été faite sous la dénomination d'institution d'héritier, soit qu'elle ait été faite sous la dénomination de legs, produira son effet suivant les règles ci-après établies pour les legs universels, pour les legs à titre universel, et pour les legs particuliers. (Překl. autora a T. Kokaislové.)

⁴⁷ Viz Ph. Malaurie, op. cit., str. 285.

⁴⁸ Viz L. Heyrovský, op. cit., str. 990.

⁴⁹ Dig. 29.2.39 (Ulp. Lib. 46 ad ed.) Quam diu potest ex testamento adiri hereditas, ab intestato non defertur. Nebo: Dig. 50.17.7 (Pomp. lib. 3 ad sab.) Ius nostrum non patitur eundem in paganis et testato et intestato decessisse: earumque rerum naturaliter inter se pugna est "testatus" et "intestatus".

⁵⁰ Viz Ph. Malaurie, op. cit., str. 306.

⁵¹ Viz Ph. Malaurie, op. cit., str. 309.

Summary

This article discusses the basic principles and rules of inheritance law in France. The basic characteristics of the determination of heirs and inheritance rules are

discussed as well. The reader should get familiar with these rules, among other things, in comparison with the Roman law and the possibility of inspiration for the interpretation of new legislation.